

BESENYŐ JÁNOS

NYUGAT-SZAHARA: A „ZÖLD MENET” ÉS AZ AZT KÖVETŐ ESEMÉNYEK

Mint a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem doktorandusz hallgatója, az afrikai békefenntartó missziókkal, és azon belül is az ENSZ nyugat-szaharai missziójával (MINURSO) kapcsolatos kutatásokat végzek. Jómagam is több mint egy évet szolgáltam ebben a műveletben, 2003-2004 között.

A misszióhoz azonban hozzátartozik a Nyugat-Szahara történelmének tanulmányozása is, amelynek igen fontos „mérőköve” volt a marokkói uralgó által megszervezett zöld menet (Al-masszira). Ez az eset megváltoztatta a terület jövőjét. Valószínűleg hozzájárult ahhoz, hogy a marokkóiak a spanyolok ellenállása nélkül szállhassák meg a néhai Spanyol-Szahara területét.

Amikor II. Hasszán 1975 októberének végén bejelentette a „Zöld menet” akciót az volt a burkolt célja, hogy előkészítse a nyugat-szaharai terület meg-

szállását. A bejelentést Marokkó egész területén örömmel fogadták és október végére már 600 000 fő iratkozott fel a menetben való részvételre.

Indulási helyként a szervezők a határtól 30 kilométerre lévő Tarfayát jelölték meg.⁷⁰ A spanyol kormány, számításbavéve Franco közelgő halálát (aki ekkor kapott egy újabb súlyos szívrohamot), szeretne volna a helyzetet véglegesen megoldani, így mikor tudomást szerzett az akcióról, azonnal kérte a Biztonsági Tanács összehívását, hogy megakadályozzák a terület ellen tervezett intervenciót.

Az ENSZ azonban csak önmérsékletre szólította fel a résztvevőket, azaz *„kerüljenek el minden egyoldalú lépést vagy más akciót, ami tovább súlyosbítaná a térségben kialakult helyzetet”*⁷¹

A Polisario és Dzsemma tagjai hivatalosan is felkérték a spanyol hatóságokat, hogy akár fegyveres erővel is, de akadályozzák meg a terület tervezett invázióját. A Dzsemma vezetője, Khatri Ould Said Ould el-Joumani egy spanyol lapnak nyilatkozva pedig kifejtette, hogy a szaharáviak a végső leheletükig küzdeni fognak a marokkóiakkal szemben. A PUNS akkori vezetője, Dueh Sidna Naucha tárgyalásokat kezdeményezett a spanyolokkal és felajánlotta a helyi lakosság tevételes részvételét a marokkóiakkal szembeni harcban, amennyiben a spanyolok fegyvert adnak nekik.

A marokkói fenyegetés végleg közös táborba hozta az addig ellenségeskedő feleket, mind a Szaharában élő spanyolok, mind a PUNS és a Polisario képviselői is harcolni akartak a behatolók ellen.⁷²

November 2-án **János Károly trónörökös**, akit akkor már ideiglenes államfővé neveztek ki, rövid látogatást tett El-Aaiunban, ahol szemlét tartott a spanyol csapatok felett és kijelentette, hogy *„Spanyolország teljesíteni fogja kötelezettségeit Nyugat-Szaharában”*. A következő napon azonban már **Ahmed Oszman** marokkói miniszterelnökkel tárgyalt Madridban, ahol a további tárgyalásokról egyeztettek.

Az ENSZ nyilatkozatot bátorításként értelmezve november 5-én a marokkói király kijelentette agadíri rádióbeszédében, hogy már másnap elindítja a zöld menetet. Erre válaszul a helyi spanyol kormányzó **Gomez de Salazar tábornok** sajtótájékoztatót tartott, ahol arról beszélt, hogy *„a spanyol hadsereg megteszi kötelességét és szembeszáll a menetelőkkel, ha azok megpróbálják átlépni a határtól néhány kilométerre húzódó védővonalat.”*

A spanyol légió és a még spanyolokhoz hűséges szaharai egységek katonáit a tábornok parancsára azonnal riadókészültségbe helyezték.

⁷⁰ Jerome B. Weiner; The Green March in Historical Perspective (Washington D.C., The Middle East Journal, 33. évfolyam, 1. szám, 1979.) 20-33. oldal

⁷¹ UN Security Council Resolution 377, October 22, 1975, in UN Document S/11863, October 31, 1975.

⁷² Tony Hodges; The Roots of a Desert War (Lawrance Hill & Company, 1983.) 211.o.

November 5-én a sürgősen összehívott Biztonsági Tanács határozatot hozott, amelyben helytelenítette a menet megtartását, felkérte Marokkót, hogy azonnal vonja vissza a menetet Nyugat-Szahara területéről. Továbbá a Tanács minden a konfliktusban érintett felet felkért az együttműködésre a korábbi ENSZ határozatok alapján.⁷³

A spanyol kormány másnapi közleményében már azt nyilatkozta, hogy „*mindenekelőtt békét és nyugalmat akar, de nem mindenáron*”. A békés agresszió természetesen folytatódott, a menetelők november 6-án átlépték a határt és 12 kilométerre behatoltak Spanyol-Szahara területére.⁷⁴

A sivatagban több mint 40 000 ember táborozott, akiket további tízezrek követtek. A menet megszervezése és annak logisztikai biztosítása komoly kihívás elé állította a marokkói vezetést, de nagy erőfeszítések árán sikerült a menetben résztvevők ellátását megoldani. A Nemzeti Iroda a menet idejére teljes forgalomkorlátozást rendelt el egész Marokkó déli részén és csak a menetelők számára élelmiszert, vizet és egyéb ellátmányt szállító tehergépjárművek közlekedhettek az utakon. A menet ideje alatt 7813 teherautó és 230 mentőautó (470 orvossal) teljesített szolgálatot. Mivel a hadseregnek nem volt elég autója, a király elrendelte a civil fuvarozó cégek számára, hogy járműveiket a gépjármű-vezetőjükkel együtt, a menet idejére térítésmentesen biztosítsák. Tarfayától már a Marokkói Légierő gépei dobtak le ejtőernyővel ellátmányt a tömeg számára, mivel a spanyol hadsereg jelenléte miatt nem kockáztatták meg a nagyrészt katonai járművekből álló konvoj behatolását Spanyol-Szahara területére. A menet alatt 23.000 tonna vizet, 17.000 tonna élelmiszert és 2590 tonna üzemanyagot jutattak el a repülőgépek a menetben résztvevők számára.

A marokkói kormány számításai szerint a zöld menet finanszírozása 80 millió francia frankjába (8 millió angol Font) került az államnak, és a járulékos költségeket nem számították még bele. Egyes politikai elemzők szerint a menetet már hónapokkal előtte megszervezték, ugyanis néhány nap leforgása alatt lehetetlen lett volna a tömeg ilyen szintű logisztikai ellátása, illetve mozgatása. A menetelőknek ugyanis 12.5 %-a volt állami alkalmazott (43.500 fő) és a menet teljes ellátását és biztosítását a hadsereg és a csendőrség (Gendarmie Royale) egységei végezték.⁷⁵

A marokkói hivatalos álláspont szerint az akciót az emberek spontán felháborodása váltotta ki, illetve aggodásuk az évszázadok óta Marokkó részét képező szaharai területek és lakóik iránt. Akárhogy is történt, a király részéről mesteri húzás volt ilyen módon kényszeríteni a spanyolokat a visszavonulásra, akiket katonai erővel esélyük sem lett volna legyőzni (A spanyoloknak ekkor 302.000 fős jól felszerelt és kiképzett, míg a marokkóiaknak pedig 61.000 fős de kiképzetlen és gyatra felszereléssel rendelkező hadserege volt.).

⁷³ Tony Hodges; *The Roots of a Desert War* (Lawrance Hill & Company, 1983.) 222.o.

⁷⁴ Jerome B. Weiner; *The Green March in Historical Perspective* (Washington D.C., *The Middle East Journal*, 33. évfolyam, 1. szám, 1979.) 20-33.o.

⁷⁵ Tony Hodges; *The Roots of a Desert War* (Lawrance Hill & Company, 1983.) 213.o.

Ezzel a húzással a király a hazai ellenzékét is elnémította, ugyanis az akkori érzelmileg felfokozott helyzetben életveszélyes lett volna a királlyal szembehelyezkedni. Az addig kevésbé vallásos király a muzulmánok szemében, mint egy szent háború meghirdetője és vezetője (*amir al-muminin*), az elszakadt területek újraegyesítője és az igazhitűek vezetője lett. A menetelőket a király isteni harcosokként (*mudzsaheddin*) aposztrofálta, és a feltüzelt tömeg tagjai ezek után már akár a Koránnal a pusztában is vállalták volna a küzdelmet a gyarmatosító spanyolokkal szemben az evilági és a paradicsomi ellentételezések fejében.⁷⁶

A király a menetet Mohamed prófétának a medinai száműzetéséből Mekka-ba való visszatéréséhez hasonlította és az alábbi szavakkal buzdította a menetelőket: „*Hadd legyen Allah szent könyve az egyedüli fegyverünk ebben a harcban*”.⁷⁷

Mire a király Tarfayába érkezett már a teljes marokkói nép mögötte állt és az őt előtte nem sokra tartó híres marokkói popénekes Jil Jilala külön éneket írt a róla és a menetről. A dal hetekig a marokkói toplisták élén volt.

Azonban a Szahara területén élő spanyol civilek, és az ott szolgálatot teljesítő katonák úgy érezték, hogy a spanyol kormány elárulta és cserbenhagyta őket. Nemcsak ők, hanem még a Francohoz kötődő tábornokok és főtisztek nagy része is ellenezte Spanyol-Szahara átadását a marokkóiaknak és a mauritániaiaknak.⁷⁸

Sajnálatos módon az a személy, aki útmutatást adhatott volna számukra, az agg Caudillo egy, az október 17-én tartott kormányülésen rosszul lett, majd az elkövetkezendő hét folyamán több szívrohamot is kapott. Bár a hívei szilárdan kitartottak politikája mellett, mivel a halálos ágyán fekvő Franco ekkor már kómában volt, a megegyezést ellenzők elbizonytalanodtak és nem mertek cselekedni. Igaz, ezekben a napokban fennállt a reális veszélye annak, hogy a hadsereg új államfőt választ a haldokló Franco helyett. Ez azt jelentette volna, hogy a Franco nevével fémjelzett korszak ugyan kisebb korrekciókkal, de fennmaradhatott volna. Az új király és a mellette álló erők felismerve ezt a tényt, határozottan és gyorsan cselekedve esélyt sem adtak a régi rendszer számára. Egyenként megegyeztek az új rendszerre legveszélyesebbnek tartott vezetőkkel, és oldalukra állították a még el nem kötelezett tábornokok és főtisztek jó részét. Így már a hadsereg sem képviselhetett egységes álláspontot a szaharai területek ügyében.⁷⁹

⁷⁶ Jerome B. Weiner; *The Green March in Historical Perspective* (Washington D.C., *The Middle East Journal*, 33. évfolyam, 1. szám, 1979.) 20-33.o.

⁷⁷ Tony Hodges; *The Roots of a Desert War* (Lawrance Hill & Company, 1983.) 214.o.

⁷⁸ John Mercer: *The Sahrawis of Western Sahara*, Minority Rights Group, Report No. 40. 1979. London, 9.o.

⁷⁹ Igaz Levente: *Egy elfelejtett válság politikai háttere: Nyugat-Szahara, Kül-Világ-a nemzetközi kapcsolatok folyóirata*, III. évfolyam, 2006/1. 88.o.

A királyt támogatták azok a vezető politikusok is, akik már a Franco időszak alatt jó kapcsolatokat áptak a marokkói uralkodóval, úgy mint **Arias Navarro**, a minisztertanács vezetője, **Antonio Carro Martinez**, az elnöki ügyek minisztere és **José Ruiz**, a falangista párt egyik vezetője. Ezek a politikusok meggyőzték a fiatal királyt, hogy a katonailag és diplomáciailag meggyengült ország nem bírná elviselni az ellene forduló Marokkó és más arab államok gazdasági bojkottját. A esetleges háborúval pedig komoly veszélynek tennék ki a Marokkóban élő közel 18. 000 fős spanyol közösséget is.

A marokkóiak a diplomáciai csatornákon keresztül jelezték a spanyoloknak, amennyiben azok a szaharaiak független államát támogatnák, ők azonnal visszakövetelnék Ceuta és Melilla városokat és akár fegyveres erővel is kikényszerítenék azok visszajuttatását. A király pártján álló katonai vezetők véleménye szerint a hadsereg a megosztottsága és az akkori állapota miatt azonban képtelen lett volna egy esetleges háború eredményes megvívására.

Gomez de Salazar tábornok, később 1978-ban nyilvánosan is sérelmezte, hogy a Madridi Szerződés aláírása előtt senki sem konzultált vele, annak ellenére, hogy ő már a spanyol kormány támogatásával tárgyalásokat kezdett a Polisarioval a terület békés átadásáról.⁸⁰

A tábornok szerint az adott helyzetben, ha a marokkói csapatok támadást indítottak volna, negyvennyolc órán belül megsemmisíthették volna őket.

Október 29-én, amikor Francot a katolikus egyház képviselője az utolsó szentségeken részesítette, az akkori marokkói külügyminiszter, **Ahmed Laraki** titkos tárgyalásokat kezdett a madridi diplomácia képviselőivel. Még azon a napon Laraki és Carro Martinez megállapodtak abban, hogy a spanyolok a szaharai területeken egy 10 km-es sávot demilitarizálnak, ahová a menetben résztvevők jelképesen bevonulnak, de negyvennyolc órán belül el is hagyják azt. Így egyik fél sem szenvedett volna presztízsveszteséget egy esetleges meghátrálás következtében.

A hónap végére Larakihoz csatlakozott Ahmed Dlimi ezredes, aki a „Zöld menet” logisztikai biztosítását irányította, Hamdi Ould Mouknass, mauritániai külügyminiszter és több más marokkói és mauritániai diplomata is.

Mivel a terület átadásáról szóló tárgyalások az utolsó fázisba érkeztek a spanyol kormánnyal, a marokkói király 1975. november 9-én elrendelte, hogy a menetelők térjenek haza, mert a menet elérte célját. Ekkor közel 350 000 marokkói tartózkodott a sivatagban, akik számára a nyugat-szaharai területre való bevonulás lehetősége jelentette a Kánaánt. A király elérte, hogy ezek az emberek visszaforduljanak az akkor még spanyolok uralma alatt lévő területekről. A menetben résztvevők számára a király felajánlotta a később Marokkóhoz kerülő szaharai területen való letelepedést és kedvezményes földhöz jutást, amivel lecsillapította a tömeg kezdeti felháborodását.⁸¹

⁸⁰ Tony Hodges; *The Roots of a Desert War* (Lawrance Hill & Company, 1983.) 215.o.

November 11-én hivatalosan is bejelentették a spanyol, a marokkói és a mauritániai kormányok közötti tárgyalásokat, majd három nappal később megkötötték a madridi hármass egyezményt, amelyben felosztották Marokkó és Mauritánia között Nyugat-Szahara területét, a spanyolok pedig bejelentették végleges kivonulásukat.⁸²

Még a tárgyalási időszak alatt a spanyol idegenlégió egységei, a spanyol tengerészgyalogos, ejtőernyős és rendőri egységek El Aaiun városában körbevették a helyiek által lakott negyedeket, majd elkezdték a fegyverek begyűjtését és a függetlenséget követelők őrizetbe vételét. Az addig spanyol szolgálatban álló helybéli katonákat (Troopas Nomadas, Policia Territorial és a spanyol idegenlégió tagjait) azonnal lefegyverezték és elbocsátották.

A terület kormányzója több, az őslakosokat hátrányosan érintő rendelkezést hozott, például megtiltotta az üzemanyag-töltő állomásoknak, hogy a helyi lakosok számára üzemanyagot adjanak el. A spanyol katonai vezetés azonnal megkezdte elkészíteni a civil lakosság kivonásának tervét (**Golondrina terv**), majd megerősítették a foszfátbányák, a fontosabb épületek védelmét és elkezdték a sivatagban lévő helyőrségek kiürítését.⁸³

A spanyolok november 8-ig több mint 12 000 polgári lakost evakuáltak a területről tengeri és légi úton a Kanári-szigetekre. A spanyol kereskedők eladták a boltjaikat az árukészletekkel együtt, az állami iskolák pedig tanárok hiányában véglegesen bezártak.

A spanyolok az állatkerti állatokat is átszállították Almeriába, sőt még a helyi temetőekben eltemetett hozzátartozóikat is exhumálták, majd a maradványokat átszállították a Kanári-szigetekre, ahol újra eltemették azokat. Tehát mire a madridi egyezmény megkötését a szerződő felek bejelentették, a hadsereg tagjain és a hivatalnokokon kívül más spanyol állampolgár már nem tartózkodott a néhai Spanyol-Szahara területén.

November 12-én El-Vali, a Polisario vezetője bejelentette, hogy a Madridi Egyezményt semmisnek tekintik (november 15.), ettől függetlenül II. Hasszán november 25-én bejelentette, hogy a nyugat-szaharai dossziét becsukta és kinevezte Ahmed Bensoudát a terület kormányzójának El-Aaiunba.

A Polisarioval kapcsolatosan a király kijelentette, hogy vezetőik képtelenek a közel 60.000 saharávit összefogni, legfeljebb néhány zsoldossal képesek akciókat szervezni, akik azonban alkalmatlanok a sivatagi harcra az erre jól kiképzett marokkóiakkal szemben. Ezért nem jelenthet fenyegetést a szervezet léte a Marokkói Állam számára. Ezt a kijelentését annak tudatában tette, hogy jelentették neki a spanyol hadseregben alkalmazott kb. 2500 fő helyi katona és

⁸¹ Jerome B. Weiner; The Green March in Historical Perspective (Washington D.C., The Middle East Journal, 33. évfolyam, 1. szám, 1979.) 20-33.o.

⁸² Igaz Levente: Egy elfelejtett válság politikai háttere: Nyugat-Szahara, Kül-Világ-a nemzetközi kapcsolatok folyóirata, III. évfolyam, 2006/1. 89.o.

⁸³ Tony Hodges; The Roots of a Desert War (Lawrance Hill & Company, 1983.) 218.o.

rendőr szinte egységesen a fegyvereikkel együtt átállt a Polisario fegyvereseihez.⁸⁴

Mehairesben az ENSZ táborban az egyik szakács Mehdi, a Territorial Police tagja volt El-Aaiunban, majd a spanyolok kivonulása után társaival együtt a felkelőkhöz csatlakozott. Elmondása szerint a spanyolok cserbenhagyták őket, mert ha nem vonulnak ki, akkor még mindig az ő szolgálatukban állna.

Ő és több más, jelenleg a Polisario egységekben szolgálatot teljesítő katonára, akik előtte a spanyol légióban, a szaharai nomád csapatoknál, vagy a helyi rendőrségnél szolgáltak, most méltányossági nyugdíj kérelmet nyújtottak be a spanyol kormányhoz. A jelenlegi egyeztetések szerint a spanyol kormány hajlandó szolgálati nyugdíjat fizetni azoknak, akik legalább 10 év szolgálati jogviszonnyal rendelkeznek bármelyik, az általuk létrehozott és irányított fegyveres egységben.

Ezt követően megkezdődött a marokkói hadsereg bevonulása Nyugat-Szaharába, a spanyolok pedig bejelentették, hogy néhány hónapon belül megszüntetik a polgári közigazgatást a területen (Egyedül Franco tiltakozhatott volna a marokkói megszállás miatt, de ő november 20-án meghalt.). A bonyodalmakat növelte az a tény is, hogy november 28-án Gueltában a Dzsemma annak ellenére, hogy a hármas egyezmény fontos szerepet szánt a tanácsnak a rendezésben, feloszlatta magát.⁸⁵

Egy a néhai Spanyol-Szahara területén élőkől álló delegáció december 6-án a Polisario szervezésében sajtótájékoztatót tartott Algírban. A delegációban a Dzsemma alelnöke és 56 más képviselője is helyt kapott (hármán közülük a spanyol parlamentnek, a Cortesnek is tagjai voltak). A Dzsemma főtitkára felolvasta a közös nyilatkozatukat, amelyben kimondták a tanács feloszlását, és az új 41 fős Szaharai Ideiglenes Nemzeti Tanács létrehozását. A nyilatkozatot a Dzsemma 67 tagja és több törzsi vezető is aláírta.⁸⁶

Mivel a Madridi Egyezmény a Dzsemmát ismerte el a szaharaiak hivatalos képviselőjeként, azzal hogy megszüntették a tanácsot, a szaharaiak elvették a lehetőséget Marokkótól, hogy a szervezetet a saját céljaira használja fel, és kellemetlen helyzetbe hozták a szerződés többi aláíróját is.

„A felek tiszteletben tartják a nyugat-szaharai népnek a Dzsemmán keresztül kifejezésre jutó véleményét.” (3. cikkely)⁸⁷

Ilyen körülmények közt történt meg az, hogy december 10-én az ENSZ két egymásnak részben ellentmondó határozatot fogadott el.

Az első határozat (3458/A) megismételte a nyugat-szaharai népnek a korábbi határozatokban foglalt önrendelkezési jogát, amely kimondta, hogy Spa-

⁸⁴ Tony Hodges; *The Roots of a Desert War* (Lawrance Hill & Company, 1983.) 230.o.

⁸⁵ UN Document S/11902, December 10, 1975.

⁸⁶ Tony Hodges; *The Roots of a Desert War* (Lawrance Hill & Company, 1983.) 234-235.o.

⁸⁷ Tony Hodges; *The Roots of a Desert War* (Lawrance Hill & Company, 1983.) 235-237.o.

nyolország és az ENSZ felelősek a terület dekolonializálásában.⁸⁸ A határozatot 86 szavazattal, 41 tartózkodással, ellenszavazat nélkül hozták meg.

A második határozat (3458/B) tudomásul vette a madridi hármas egyezményt és kéri ennek az aláíróit, hogy őrködjenek a szaharai nép törekvéseinek tiszteletben tartásán. Egyben felkéri a főtítkárt, hogy jelöljön ki képviselőt, aki a szabad népválasztás lebonyolításában fog közreműködni.⁸⁹

Ez a szavazás már nem volt olyan egyértelmű, mint az előző, ugyanis ezt 56 ország szavazta meg, 42 ellene szavazott, 34 pedig tartózkodott. Mire a határozatokat meghozták, addigra Nyugat-Szahara jelentős részét elfoglalták a marokkóiak.

A térképen látható a Madridi Egyezményben a marokkói és mauritániai kormányok között felosztott terület:

Forrás: www.arso.org

CSIZMADIA GÁBOR

KOCKÁZATELEMZÉS TÁMOGATÁS EGY VÁLTOZÓ VILÁGBAN

⁸⁸ UN General Assembly Resolution 3458A (XXX), in Yearbook of the United Nations, Vol. 28, 1975, 188-189.o.

⁸⁹ UN General Assembly Resolution 3458A (XXX), in Yearbook of the United Nations, Vol. 28, 1975, 189-190.o.